

Lendvai Gergely Ferenc

Mondd, ha mered – mondd, ha tudod!

Gosztonyi Gergely *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása* című könyvéről

Cenzúra, tartalomkorlátozás, moderáció, eltávolítás, tiltás, törlés. Megfoghatatlan, változó jelentésű politikai, társadalmi fogalom. A cenzúra holisztikus témájának kidolgozására tesz kísérletet Gosztonyi Gergely a *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig* című, a témát tudományos igénygel átfogó könyvében. A kötet hiánypótló jellegét a széles nemzetközi és hazai kitekintésen túl jól tükrözi, hogy a témában aktuális, tehát az új média- és az internetes cenzúra nemzetközi kérdéseit, illetve az ahhoz kapcsolódó polémiákat bemutató mű eddig még nem jelent meg magyar nyelven.¹

A szerző olyan kérdésekre keres választ, mint: Mi a cenzúra? Miért égető probléma a tartalom szabályozásának és nem szabályozásának kezdetlegessége vagy hiányossága? Hol kezdődik és hol végződik a cenzúra? Kinek a feladata a jogellenes tartalmak eltávolítása? Veszélyes lehet-e a nagyméretű magáncégek cenzúratevékenysége, és ha igen, ez hogyan viszonyulhat az állami szabályozáshoz és eljárásokhoz? Létezik-e internetszuverenitás? Miért lehet ijesztő a nyugati típusú demokráciák számára a kínai Aranyapajzs-rendszer? Miért tartják sokan hibásnak a Delfi-döntést? Olyan provokatív kérdésekre is megkísérel válaszolni, mint hogy miért törli a Facebook egy öltönyös macska képét, és hogy jogos-e a Rubens meztelen alakjait ábrázoló remekmű eltávolítása az online térből.

Gosztonyi nagyívű feladatra vállalkozik: a tartalmak és a közlések szabályozásának módszereit és fajtáit kívánja bemutatni az ókortól napjainkig. A kötet tizenkét fejezete három nagy gondolati egységre osztható. Az első, kronológiai-történeti részben a szerző Szókratész perétől a XVII. század Angliájának cenzúráján át a Facebookig vezeti el az olvasót, és mutatja be a cenzúra változatait. A második, kritikai-elemző részben a cenzúra fogalmáról, illetve modelljeinek kialakulásáról ír (jog)történeti kontextusban. Célja, hogy beillesse a cenzúra nehezen meghatározható fogalmát az adott politikai és társadalmi rendszerbe. A harmadik, összevető-értelmező gondolati egységben interdiszciplináris megközelítést alkalmaz, és a nehezen kibontható, gyakran önellentmondó jogi szabályozást a társadalomtudományokból és a politikatudományból vett definíciókkal és példákkal segít megérteni.

Külön figyelmet érdemel a három nagy cenzúramodell (az amerikai, az európai és a kínai) ismertetése. Gosztonyi kritikai komparatív módszerekkel részletesen összeveti ezek működését, és bemutatja a három modell közötti éles különbségeket és az előforduló hasonlóságokat. A szerző rávilágít az autokrata politikai rendszerek sajtó- és szólásszabadságot érintő veszélyeire is (vö. Guriev & Treisman 2020: 104–158), majd ismerteti a kínai Aranyapajzs-rendszert, amely nemzetközi feldolgozása már több ízben megtörtént (Quiqing 2014), ám hazai recepciója eddig csak internetes cikkekre korlátozódott. Ebben a fejezetben utalásszinten említi Észak-Korea cenzúrárendszerét – ezt érdemes lett volna részletesebben, akár a kínai modellel összevetve is bemutatni.

Az utolsó fejezet az eddigi három olvasathoz adja hozzá a jövő dimenzióját azzal, hogy felveti az elkövetkező időszak tartalomkorlátozásának problémáit, illetve megoldási javaslatokat is kínál ezekre. Gosztonyi lehetővé teszi, hogy az olvasó rálásson olyan lehetséges problémákra és megoldási javaslatokra, amelyekért nem csupán a politika, hanem akár a Facebook is felelős lehet. A szerző 26 pontos *megoldáscsomaggal* zárja könyvét,

¹ E körben említendő, hogy a cenzúrára magyar nyelven többen is reflektáltak, ugyanakkor sajátos, specifikus kontextusban (lásd Döbör 2018, Pruzsinszky 2018). Különös figyelmet érdemel még Pruzsinszky Sándor (2014) *Halhatatlan cenzúra* című könyve, amely rendkívüli alaposággal reflektál a cenzúratörténetre, és egyebek mellett a művészet és a cenzúra kapcsolatára is, ugyanakkor esettanulmányos jellege messze nem érinti az online cenzúrát oly részletességgel, mint Gosztonyi jelen könyve.

sommázva az addig bemutatott elveket, gondolatokat, és a médiarealizmus mértéktartásával fogalmazva állapítja meg, hogy a cenzúra „sosem fog eltűnni. Néha visszaszorul, néha megerősödik” (260. o.). E helyütt némi hiányérzete támadhat az olvasónak; érdemes lett volna a javaslatot jobban kidolgozni, és részletesebben írni a megoldások közti kapcsolatrendszeréről, vagy felhívni a figyelmet az esetleges nehézségekre.

Gosztonyi nagyban támaszkodik az elmúlt időszak fontos nemzetközi jogalkotói és jogalkalmazói tevékenységére, építkezik az EJEB, az EUB joggyakorlatából, és részletesen kifejti a nemzetközi, amerikai és európai médiaszabályozás-javaslatokat is. A könyv különlegessége, hogy a szerző a hazai recepcióban egyelőre kevésbé feldolgozott Facebook Oversight Board és a Twitter Blue Sky gyakorlatait is ismerteti, és rávilágít e *kvázi-bíró-ságok* működésére és gyakorlatára is.

Az Oversight Board tevékenysége kapcsán a szerző csak dióhéjban tér ki Donald Trump volt amerikai elnök letiltásának kérdésére. Érdemes lett volna alaposabban kibontani e különös népszerűséggel és relevanciával bíró eset és az azt érintő döntés részleteit. Kritikai megjegyzésként kell azt is megemlíteni, hogy a könyv címében jelölt grandiózus vállalkozás nem valósult meg maradéktalanul: a szerző kiemelt részletességgel és alapossággal a modern kor, ezen belül is az internet korának cenzúráját taglalja, a XX. század elnyomó, autoriter rendszereinek cenzúráját csak röviden ismerteti, pedig e téma elhanyagolhatatlan a cenzúra fejlődése kapcsán. Bár a mű specifikusan nem vállalkozik ennek bemutatására, ugyancsak hiánypótló lett volna kitérni a mai magyar cenzúra-rendszerre, különösen a 2010 utáni tartalomszabályozás és cenzúra helyzetére (a szerző erről igen röviden, egy oldalon értekezik), amelyet számtalan helyről, illetve fórumról illetnek éles kritikával. E körben különösen érdekes lett volna egybevonni a politikai cenzúra globális elemeit a hazai politikai cenzúrával, egyfajta ütköztetését látni a nemzetközi (globális) politikai és a magyar (lokális) politikai cenzúra ismérvei között.

A szerző az impozáns szakirodalmi-elméleti háttérrel sokrétű joganyaggal támogatja, és az egyes témákat kortárs magyar szépirodalmi idézetekkel és a cenzúra témaköréhez szorosan illeszkedő könnyűzenei szövegekkel kapcsolja össze. Gosztonyi a (poszt)modern angolszász és francia *intellectuals* stílust alkalmazza, de a közérthető megfogalmazás nem megy a tudományosság rovására. A mű gyakorlati tudást kínál jogászoknak és joghallgatóknak, felkeltheti a történelem – ezen belül is a jogtörténet és a szólásszabadság története – iránt érdeklődő olvasók figyelmét, és gondolatébresztő írásként szolgál azok számára, akik kedvelik az átfogó, ugyanakkor irodalmi élménnyel is szolgáló tudományos írásokat. (Gosztonyi Gergely: *Cenzúra Arisztoteléstől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2022, 306 oldal, ISBN: 978 963 556 224 4, 5000 forint)

Irodalom

Döbör András (2018): *Sajtópolitika és politikai sajtó Magyarországon, 1780–1840. Magyar nyelvű hírlapok a nemzeti identitás, a modernizáció és a polgári átalakulás szolgálatában*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Guriev, Sergei & Daniel Treisman (2020): A theory of informational autocracy. *Journal of Public Economics*, no. 186, pp. 104–158.

Pruzsinszky Sándor (2014): *Halhatatlan cenzúra*. Budapest: Médiatudományi Intézet.

Pruzsinszky Sándor (2018): *A rettegés gyermeke. A cenzúra Európában, 1478–1918*. Budapest: Fakultás Kiadó.

Quiqing, Tai (2014): China's Media Censorship: A Dynamic and Diversified Regime. *Journal of East Asian Studies*, vol. 14, no. 2, pp. 185–210.

Lendvai Gergely Ferenc PhD-hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola. E-mail: lendvaigergely@me.com.